

Årsberetning

Dansk Center for Byhistorie

Mikkel Thelle

Der har været arbejdet på forskellige fronter i årets løb i Dansk Center for Byhistorie. Som del af universitetets tilknytning er der undervist i byhistorie med en særlig vinkel, der går helt tæt på kilderne. De studerende har arbejdet hårdt med dokumenter og kort, og undervisningen har givet anledning til at tænke nyt i forhold til bygninger som kilder. Mange af bygningerne i Den Gamle By har en lang historie at fortælle, som kalder på bidrag fra konservatorer, arkitekter og bygningsarkæologer, og bygningen som materiel kilde kommer mere i fokus. Desuden har der været en del studerende i sving i Den Gamle By med research til f.eks. Aarhus Fortæller – blandt andet har tre studerende valgt at lave specialer inden for museets virke.

Centret forsøger også at opdyrke og opretholde netværk uden for landets, men inden for rimelighedens grænser. Det vil sige, at vi styrker særlige samarbejder, og samtidig får ny inspiration og nye kontakter, men med et øje på de ressourcer vi har. I år har vi villet konsolidere gennem en aktiv deltagelse i den europæiske kongres for byhistorie, under European Association for Urban History, og det har været meget frugtbart (se nedenfor). Nu er vi i organisationskomiteen sammen med lignende centre fra Leicester, Antwerpen og Stockholm. Til de nyopdyrkede områder kan vi tælle centre for byforskning i Berlin og Johannesburg, som vi har rakt ud til gennem et forskningsnetværk på Aarhus Universitet, Urban Orders. Særligt kollegerne i Berlin kan støtte op om arbejdet med forskning i boligbyggeriets nyere historie, hvilket også er på dagsordenen andre steder i Europa i

disse år. Knudepunktet for boligforskning har i flere år været Kristian Buhl Thomsen, der forsvarede sin ph.d. sidste år, men vi har været så heldige at kunne tilknytte en ny ung forsker, Mikkel Høghøj, som arbejder med denne problematik (se nedenfor). Det felt glæder vi os til at udvikle videre.

På forskellige måder er centret også kommet til søs i det forløbne år. Et samarbejde med Kölns universitet har betydet et større netværk omkring havnebyernes historie, som også har affødt en opmærksomhed omkring Aarhus' – og andre byers – nyeste historie som grænsebyer til havet, åen eller fjorden. Vi går videre med denne interesse om vandets betydning for byens kulturhistorie. Men det betyder forhåbentlig ikke at vi går over åen efter vand.

Middelalderens byer

En dag i 1470'erne forsvandt den 12-årige Mikkel Andersen fra en gård ved Lisbjerg nord for Aarhus. Han havde stjålet flæsk og pølser fra sin husbond, og havde brug for at være usynlig, så han sneg sig til en nærliggende landsby hvorfra han heldigvis fandt tjeneste igen. Herfra drog han på gentagne, hemmelige togter til Aarhus, hvor han blandt meget andet stjal to par skindhandsker og solgte det ene til den lokale sognepræst i Rind. For at det ikke skulle være nok stjal drengen nu en hvid hest, drog til byen og indlogerede sig på et aarhusiansk herberg, hvor han stjal lagner og et sværd fra værten, Nis Pedersen. Da han blev pågrebet hidkaldte han sin morbror for at "borge for ham", altså tale hans sag. Denne onkel var tilsyneladende ikke så begejstret for den unge dreng, for han ville "lade Fanden borge for ham", og Mikkel Andersen blev straks hængt i byens galge.

Historien er hentet fra bogen Middelalderens byer i Danmark, som Dansk Center for Byhistorie sammen med Den Gamle By udgav i september, og som er omtalt i afsnittet Årets gang og planer for fremtiden. Her får vi et af de sjældne blik ind i middelalderens byhistorie, som de sparsomme kilder tillader, men middelalderforskere har udviklet nye metoder til at få viden om den helt gamle byhistorie – såsom dendrokronologi og kulstof 14-prøver. Analyser af maveindhold giver os indsigt i de bær og kornsorter, som byfolk spiste, og nye udgravninger viser nye voldgrave, og endda ringborge.

Der kommer ny viden hele tiden, og bogen samler de sidste

årtiers forskning på området. Mens arbejdet stod på, voksede ambitionerne og det er blevet en bog, der kan læses af forskere og studerende såvel som almindelige, interesserede læsere. Forfatterne, historieprofessor Bjørn Poulsen og arkæolog Hans Krongaard Kristensen, supplerer hinanden i behandlingen af kongens og kirkens magt, byernes rum og hverdagsliv, handelen og de forskellige grupper af borgere i de fremvoksende middelalderbyer.

Velfærdsbyer og immigranter

Centret har et rekordstort antal ph.d.-studerende tilknyttet i disse år, som enten har deres stipendium søgt hos centret, eller hvor centerets leder Mikkel Thelle deltager i vejledningen. Et af de større felter, der åbnes med disse studier er velfærdssamfundet og den store rolle, danske byer spiller her. Etnologen Silke Radoor Larsen er næsten færdig med sin afhandling om Holstebro fra 1960'erne til 1980'erne, og hvordan man her opbyggede en stærk identitet som velfærdsby. Historiker Mikkel Høghøj skriver på første del af sit projekt Da Aarhus blev moderne, om hvordan man planlagde efterkrigstidens Aarhus for moderne borgeres velfærd. Endelig skriver ph.d.-studerende Silke Holmqvist i sin afhandling, Gæsterne som aldrig tog hjem, om den store gruppe af gæstearbejdere, der kom til Danmark i 1970'erne med en idé om at tage tilbage til deres hjemland efter nogle år. Det skete aldrig, og Silke undersøger gennem et følelshistorisk perspektiv, hvordan denne gruppe brugte Aarhus og dens forskellige byrum under en fremvoksende velfærdsstat.

Internationale netværk

Centeret var godt repræsenteret ved konferencen for European Association for Urban History i Helsinki i august, hvor Europas byhistorikere hvert andet år sætter hinanden stævne og udveksler den nyeste forskning. Mikkel Høghøj deltog i en diskussion af socialt boligbyggeri, mens Mikkel Thelle sammen med stadsarkivar Søren Bitsch Christensen afholdt en session om digital byhistorie. Mikkel blev valgt ind i foreningens internationale komité, hvis første opgave er at etablere næste konference i Rom i 2018, sammen med den lokale romerske gruppe.

Det blev også til andre kontakter. Som del af et forskningsnetværk, Urban Orders, har centret deltaget i to større works-

hops, der arbejder med hverdagsliv og byrum. I maj afholdtes således et møde i Berlin og i november et i Johannesburg, hvor der bl.a. blev opdyrket kontakter til forskningsmiljøer for bystudier i de respektive byer. Som del af projektet Urban Diaspora, der blev nævnt i sidste årbog, har centrets postdoc, Jakob Ørnbjerg, deltaget i konferencer i bl.a. Valencia og Vilnius og præsenteret projektets resultater, der allerede er omfattende. Det tværfaglige projekt har vist, hvordan købmænd fra Nederlandene og Tyskland blev tæt integreret i byer som Aalborg og Helsingør, blandt andet gennem strategiske ægteskaber, og skabte en international kultur over generationer. På den anden side kan man også se, særligt i Helsingør, hvordan nederlandske familier beholdt genstande og bøger fra deres oprindelsesland og dermed opretholdt en særlig intern, international kultur i byen.

Det er også i et europæisk spor, når centret har deltaget i en større diskussion om forskning i havnebyernes historie. Dels har Mikkel skrevet et kapitel til antologien *Unlocking the Creative City*, hvor ideen om den "kreative by" bliver diskuteret i historisk perspektiv, med et eksempel fra Aarhus og Hamborg som havnebyer i tiden efter den industrielle periode. Men centret har også deltaget i en europæisk forskergruppe, der vil se på, hvordan Europas havnebyer fra antikken til i dag har formet kontinentets historie og identitet. På den måde bliver den danske byhistorie sat i et internationalt lys.

Forbrugshistorie og urenheder

Det sker tit, at studerende fra Aarhus Universitet får interesse for byhistorie, og for Den Gamle By. Således vejledte Mikkel eksempelvis et speciale om latrinets kulturhistorie, som endte i et produkt, nemlig en "lokumsrute" i Den Gamle Bys app, hvor man kan følge de forskellige lokummer, "hemmeligheder" og toiletter der gemmer sig i museumslandskabet. Samme tema gjaldt, da centret i samarbejde med bl.a. Odense Bys Museer sidste år arrangerede et seminar om "Den (u)rene by", hvor byhistorikere og -arkæologer fremlagde fascinerende historier om fækalier, badstuer og affald. Perspektivet tages nu videre, og der arbejdes på at udgive nogle af disse oplæg som artikler, så også byens bagside kan blive belyst i forskningen.

Urenhed og stank var ikke på plakaten, da centeret i februar i Helsingør Teater lige inden for døren i Den Gamle By afholdt

seminar om forbrugets kulturhistorie. Her blev ivrigt diskuteret musikens betydning for disco-generationen, forbrug af Paris' pladser i 1800-tallet og grænser for brødpriiser i det tidligmoderne København. Seniorforsker i Den Gamle By Anette Hoff præsenterede også nogle af sine resultater fra nydelsesmidlernes Danmarkshistorier, hvor hun har bearbejdet et kolossalt kildemateriale til flere bøger allerede. Kaffe, te og chokolade indtog Danmark fra 1700-tallet, og de historier har affødt nye perspektiver på danskernes nydelsesvaner, byboer såvel som præster på landet. Anette talte om samme emne til Historiske Dage i Øksnehallen i København, hvor centret også var til stede med en stand, og Kasper Holdgaard Andersen stillede op til interview på scenen for at fortælle en anden nydelseshistorie, nemlig danskernes drikkevaner i middelalderens byer.

Hvem er centret?

Centret består af leder, ph.d. og lektor Mikkel Thelle, Kasper Holdgaard Andersen, der er videnskabelig assistent – frem til 2018 –, Jakob Ørnbjerg, som er postdoc-ansat ved Urban Diaspora-projektet indtil september 2016, samt studentermedhjælp Gunvor Helene Platou.

Centrets bestyrelse består af museumsdirektør Thomas Bloch Ravn, institutleder Bjarke Paarup, Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet, professor Bjørn Poulsen, Historisk afdeling ved Aarhus Universitet, stadsarkiver og ph.d. Søren Bitsch Christensen, Aarhus Stadsarkiv og seniorforsker Jørgen Mikkelsen, Rigsarkivet, formand for Dansk Komité for Byhistorie.

Centrets tilknyttede yngre forskere er ph.d-studerende Anders Have, Morslands Historiske Museum, ph.d-studerende Simon Rastén, Nationalmuseet, ph.d-studerende Sille Radoor Larsen, Holstebro Museum, ph.d-studerende Mikkel Høghøj, Aarhus Universitet og ph.d-studerende Silke Holmqvist, Aarhus Universitet.

Danish Centre for Urban History annual report

The center has been working on different tracks this year, on both long term and more short term projects. Of the former, the book about then Danish cities in the Middle Ages has been one of the larger ones, and we are proud to have published it. This endeavor began in 1977 with the project “Middelalderbyen” (“The Medieval Town”), and finishing it with a thorough research synthesis is a great pleasure. Many thanks to the two authors, Bjørn Poulsen and Hans Krøngaard Kristensen, and to the Velux Foundation for its generous support. Further, the center has been engaged in relevant national and international cooperations, for example with the research network “Shop, city, consumer” which is interested in Danish consumption culture in cities since 1660. Also, in cooperation with Odense City Museums, we have completed a project on the “Unclean City” that will result in a publication and also participated workshops with international partners in both Berlin and Johannesburg, where we are discussing contested public spaces. On the research side, there are five Ph.D.-students attached to the center, of which three are working within the broad “Welfare cities” field. Young researchers in urban history are thus carrying out interesting work here.